

УДК 327.8

Анна Олійник

ПРОБЛЕМИ МИТНОГО СОЮЗУ

У даний час у світі функціонує більше десяти Митних союзів, більшість з яких виникли протягом останніх двох десятиліть, що свідчить про активізацію процесів регіональної економічної інтеграції.

У 1995 р. керівники Росії, Білорусі, Казахстану, а трохи пізніше – Узбекистану, Киргизії та Таджикистану підписали перший договір про створення Митного союзу, який згодом трансформувався в ЄврАзЕС. У свою чергу договір між Білоруссю, Росією та Казахстаном про створення єдиної митної території та формування Митного союзу був підписаний у 2007 році.

Останнім часом вітчизняними та зарубіжними науковцями приділяється увага розкриттю основних переваг і недоліків функціонування Митного союзу, як порівняно нового економічного співтовариства. Таким чином, метою статті є виявлення та представлення основних проблем, що вже існують у Митному союзі, а також прогнозування виникнення нових проблем у найближчому майбутньому.

Тема розгляду проблем Митного союзу є недостатньо розробленою у вітчизняній і зарубіжній літературі. Однією з основних причин цього є досить нетривала історія існування Митного союзу. Сьогоднішній доробок становлять праці російських фахівців Н. Воронцової [1], А. Кошанова [2], О. Портанського [3], І. Уса [4], які у своїх працях розглядають етапи створення Митного союзу, а також ефективність функціонування МС на сучасному етапі. Роботи С. Глазьева [5] та Ф. Клоцвога [6] описують подальші перспективи розвитку Росії, Білорусі та Казахстану у рамках єдиного економічного простору.

Збільшення числа митних союзів, зміцнення їх позицій на міжнародній арені свідчить про те, що дана форма інтеграції приносить значні економічні, політичні та соціальні вигоди для їх учасників: союз робить національні економіки сильніше, збільшує політичну й економічну вагу держав у глобальному масштабі, дозволяє

виступати його учасникам єдиним інтегрованим економічним і політичним блоком у міжнародних відносинах, а також відкриває перспективи для приватних осіб і господарюючих суб'єктів даних країн [7].

Митний союз Республіки Білорусь, Республіки Казахстан і Російської Федерації – міждержавний договір про створення єдиного митного простору, підписаний Росією, Білоруссю та Казахстаном у місті Душанбе 6 жовтня 2007 року. Союз був створений з метою забезпечення вільного переміщення товарів у взаємній торгівлі та сприятливих умов торгівлі Митного союзу з третіми країнами, а також розвитку економічної інтеграції сторін.

28 листопада 2009 р. зустріч Д. Медведєва, А. Лукашенка та Н. Назарбаєва у Мінську ознаменувала собою активацію роботи зі створення на території Росії, Білорусії та Казахстану з 1 січня 2010 року Єдиного митного простору. У цей період була ратифікована низка важливих міжнародних угод щодо Митного союзу. Всього за 2009 рік на рівні глав держав та урядів було прийнято близько 40 міжнародних договорів, що склали основу Митного союзу [8].

Незважаючи на те, що МС функціонує не так давно, вже є видимі результати, зокрема:

- сформувалася загальна митна територія та запрацювала єдина система митного регулювання з вільним переміщенням товарів усередині Митного союзу. Товар завезений, припустимо, на територію Республіки Білорусь, набуває статусу товару Митного союзу, а також може вільно, без сплати митних платежів і митного оформлення, бути ввезений на територію Росії;

- ціни на товари стали більш конкурентоспроможними, за рахунок економії на митних платежах, сертифікації товарів, витратах на митного брокера тощо;

- відбулися позитивні зміни для учасників ЗЕД у митному законодавстві: змінилися терміни декларування товарів (з 15

днів до 4 міс.);

- товарообіг між країнами-учасницями МС виріс більш ніж на 30%;

- скоротилися терміни відвантаження товарів, за рахунок економії часу, які раніше йшли на митне оформлення, збір всіх документів, на проходження й огляд автомобілів на митних постах (часом воно доходило на окремих кордонах до 50% часу доставки);

- з'явилася можливість електронного декларування товарів, частково скасовані заходи нетарифного регулювання;

- експорт/імпорт став доступний тим компаніям, які раніше не наважувалися виходити на зовнішні ринки [9].

Але, разом з тим, виникла ціла низка невирішених проблем у рамках Митного союзу. Статистичні дані свідчать про те, що формування МС не призвело до істотного зростання товарообігу у рамках ЄСР. За оцінками джерел з урядових кіл Казахстану, це пов'язано з низькою конкурентоспроможністю товарів, відсутністю уніфікованих правил роботи на ринку та недостатньою свободою переміщення товарів, послуг і капіталу.

Відзначається, що основною проблемою товарообігу між членами МС є невелика кількість товарів, які учасники готові запропонувати один одному для реалізації. Крім того, посилення конкуренції внаслідок зниження цін на імпортовані товари завдає удару по деяким галузевим ринкам. Це формує умови для витіснення деяких національних виробників з ринку та недружніх поглинань.

МС також значно відстає у показниках інтегрованості з торгівлі послугами та вихідним прямим іноземним інвестиціям. На думку представників дипломатичних кіл Білорусі, перспективи введення єдиної валюти ЄСР/МС на сьогоднішній день відсутні, як і у довгостроковій перспективі – через малий обсяг взаємної торгівлі.

У той же час у разі вступу нових членів до ЄСР/МС зростає ймовірність встановлення єдиної регіональної валюти з емісійним центром у Москві, яка не буде прив'язана до слабких економічних об'єднань.

За різними оцінками, низькі показники

темтів зростання товарообігу всередині МС сприяють веденню торгових воєн його членами проти зовнішніх партнерів по окремим номенклатурам товарів. Такий протекціонізм здатний забезпечити тимчасове промислове зростання у рамках МС. Разом з тим, подібні заходи можуть привести до гальмування модернізації промисловості учасників МС [10].

Насамперед, президент Білорусі Александр Лукашенко незадоволений, як Росія будує свою політику у межах Митного союзу, піднімаючи тарифи на деякі товари. Він ще у 2010 р. заявив у посланні білоруському народу та Національним зборам про необхідність відійти від залежності та диктату монополій, передусім з боку російської держави, що штовхає Білорусь до пошуку та закріплення на нових ринках збуту продукції.

Глава білоруської держави заявив: «Нам просто життєво необхідно відійти від залежності та від диктату, передусім російських монополій. Щоб нас постійно не штовхали, вказуючи на те, що ми живемо за рахунок когось. А те, що ми змушені шукати сьогодні інші ринки і ми їх знайшли, то нас у такі умови поставили. Ми знайшли ці ринки, і не тільки у Венесуелі» [11].

Ще однією вагомою проблемою МС є наркотрафік. Адже зняття митного кордону всередині союзу привело до збільшення наркотрафіку з Афганістану (опій і героїн) і Казахстану (канабіс) на територію Росії. Найбільш поширена проблема у Сибірському федеральному окрузі, де після зняття митного контролю зростає кількість вилучення наркотиків. Відзначаються проблеми і на Кавказі. Незважаючи на те, що правоохоронці Казахстану посилюють контроль південних кордонів республіки, це, за оцінками експертів, істотно не впливає на обсяги перевезених наркотиків, які переміщуються під виглядом легальних товарів з використанням товарів прикриття.

По всьому периметру митного кордону відсутні будь-які загороджувальні перешкоди, що дозволяє вільно його перетинати.

За оцінками експертів, у разі приєднання до Митного союзу Киргизстану, а також, у перспективі, інших середньоазіат-

ських республік, наркотрафік може зрости.

Це у свою чергу може привести до активних дій з боку Російської Федерації щодо встановлення військових або спеціальних поліцейських баз на території країн-учасниць Митного союзу. Вважається, що у разі входження до МС середньоазійських республік, в європейській його частині може збільшитися популярність нових наркотиків, зокрема насвай, що завозяться з території Середньої Азії.

Ще однією проблемою є посилення міграції всередині Митного союзу, яке передбачає вільний рух робочої сили всередині країн МС. У разі приєднання до організації середньоазійських республік, це може привести до напливу їх жителів до європейської частини Митного союзу. На сьогоднішній день у Білорусі фіксується зростання кримінальної активності вихідців з республік Кавказу.

При цьому зростає рівень міжнаціональної напруженості між корінним населенням і приїжджими. Конфлікти відбуваються як на економічній, так і на соціальній основі. Також у випадку посилення інтеграції подібна тенденція може призвести до посилення націоналістичних настроїв у Білорусі та європейській частині Росії.

Напружена обстановка навколо Митного союзу переходить з року в рік. Так в Європейській комісії було зроблено заяву про підписання угоди з метою створення асоціації з такими країнами пострадянського простору, як Україна, Молдова, Грузія, Вірменія. Це явний виклик Євразійського економічного союзу. Однак безліч інших країн заявили про своє бажання співпрацювати з Митним союзом. Наприклад, нещодавно про це говорили офіційні представники Індії та Ізраїлю [12].

Ще однією вагомою проблемою у Митному Союзі є тінзація товарообігу.

За наявними оцінками представників влади РФ, половина товарообігу всередині МС перебуває у тіні. На сьогоднішній день митні органи Російської Федерації не мають можливості оцінити реальні обсяги товаропотоків з Білорусі до Росії, а також з Росії – у Білорусь і Казахстан.

Так, наприкінці жовтня 2011 року Росія зажадала від Білорусі компенсацію

\$1,5 млрд. У таку суму оцінюють втрати російського бюджету від експорту з Білорусі бензину під виглядом розчинників і мастил, які не обкладаються митом [10].

Влітку 2012 р. стало відомо, що Білорусь реекспортує нафтопродукти під виглядом розчинників, що дозволяє їй уникати виплат у російський бюджет мит за поставки палива за межі МС. Відсутність достовірного обліку імпорту – це усвідомлена державна політика країн-членів МС.

Таким чином, експортери поповнюють бюджет валютою, тому держави-партнери не хочуть створювати для них бюрократичних проблем. Одна зі схем безоблікових поставок товарів до Росії з Білорусі припускає реєстрацію фірм у Смоленську або Брянську, які насправді працюють у Білорусі. Схема передбачає подальшу поставку виробленої продукції до Росії з боку формально російських компаній.

Іншою формою схеми є організація виробництва с/г продукції у Казахстані російським бізнесом, який згодом продає отриману продукцію на території Казахстану, як російський імпорт. У даний час акцизи на тютюн та алкоголь у Росії й у партнерів по Митному союзу відрізняються у 6-7 разів, що сприяє організації контрабандних потоків. Москва бачить вирішення проблеми у гармонізації акцизів у рамках МС [13].

Однак до 2015 р. у РФ очікується кратне підвищення акцизів, у зв'язку з чим у Москві побоюються подальшого зростання контрабанди з Казахстану і Білорусі. Зміна акцизних ставок традиційно є одним із заходів антикризового наповнення бюджету.

У зв'язку з цим намір РФ вирівняти акцизні ставки по верхній планці істотно знижує антикризовий потенціал у країнах МС. Проте, за оцінками казахстанської сторони остаточна уніфікація ставок акцизних зборів не зможе бути завершена раніше 2020 року. Це означає, що ризики високої активності контрабандних потоків збережуться на увесь цей період [14].

У прогнозі соціально-економічного розвитку Росії на 2013-2015 роки зазначається, що оцінка обсягу імпорту товарів у 2013 році на територію РФ знижена на \$9 млрд. Дане зниження, за наявними оці-

нками, обумовлено як загальним зниженням попиту, так і тим, що частина імпорту з території Китаю не враховується [15].

Фахівці ФМС Росії беруть активну участь у роботі міжнародної робочої групи при Євразійській економічній комісії, яка продовжує доопрацювання Митного кодексу Митного союзу. З урахуванням стрімкого розвитку інтеграційних процесів постійно виникають нові питання, які потребують подальшого вдосконалення митного законодавства.

У роботі з підготовки змін і доповнень до Митного кодексу Митного союзу, фахівці ФМС Росії спираються на аналіз практики застосування митного законодавства та приділяють особливу увагу проведенню консультацій з бізнесом. Федеральна митна служба активно використовує свої майданчики діалогу з бізнесом для обговорення питань вдосконалення митного законодавства Митного союзу [16].

Також у 2014 р. президенти Росії, Казахстану та Білорусії В. Путін, Н. Назарбаєв та А. Лукашенко планують підписати договір про створення Євразійського економічного союзу (ЄАЕС), який почне функціонувати з 1 січня 2015 р.

Загалом, Євразійський економічний союз працюватиме на універсальних прозорих принципах, зрозумілих для всіх, у тому числі, на основі принципів СОТ.

Головна мета створення ЄАЕС – формування єдиного ринку; зняття бар'єрів для переміщення товарів, послуг, робочої сили, інвестицій; проведення узгодженої економічної політики, спрямованої на створення ефективних умов для ведення бізнесу. У договорі має бути закладено механізм консенсусу при ухваленні рішень, тобто, наднаціональні органи Союзу працюватимуть за принципом «одна країна – один голос».

Але, не дивлячись на це, все таки значні проблеми залишаються невирішеними. При формуванні єдиної митної території держави-члени МС зіткнулися з низкою проблем на митних кордонах: необлаштованість пунктів пропуску, недостатня щільність розміщення, незадовільне технічне оснащення, перевантаженість, низька пропускна здатність. Все це не сприяє по-

передженню та припиненню найбільш небезпечних митних правопорушень – контрабанди, ввезення наркотиків, зброї та створює загрозу не тільки економічній, а й національній безпеці.

Отже, підсумовуючи вищесказане, необхідно відзначити, що у даний час на шляху реалізації цілей Митного союзу зустрічається низка труднощів, обумовлених, насамперед, наявними істотними відмінностями у рівнях економічного розвитку держав Співтовариства, різношвидкісним рухом у реалізації реформ. Також посилюється негативний вплив на країни ззовні. Тому на шляху розвитку Митного союзу виникають ризики, на усунення яких необхідно відвести особливу увагу. Одним із шляхів вирішення даних проблем, що зараз реалізуються, є доопрацювання Митного кодексу та створення країнами-членами МС, ЄАЕС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Воронцова Н.А. Евразийская экономическая комиссия – новое направление развития интеграции в рамках государств-членов ЕвразЭС (правовой аспект) / Наталья Анатольевна Воронцова // Международное право – International law. – 2011. – №1/2. – С.159-162.
2. Кошанов А.К. Создание Таможенного Союза единого экономического пространства – важный фактор мобилизации и увеличения экономических потенциалов стран-участниц / Аманжол Кошанович Кошанов // Общество и экономика. – 2012. – №2. – С.11-40.
3. Портанский А.П. ТС: тормоз на пути России в ВТО / Алексей Павлович Портанский // Современная Европа. – 2010. – №1. – С.12-13.
4. Ус И. О рисках девальвации валют стран Таможенного Союза / Иван Ус, Максим Бургий // Фондовый рынок. – 2011. – №38. – С.10-12.
5. Глазьев С.Ю. Реальное ядро постсоветской экономической интеграции: итоги создания и перспективы развития Таможенного Союза РБ, РК и РФ / Сергей Юрьевич Глазьев // Российский экономический журнал. – 2011. – №6. – С.56-81.
6. Клоцвог Ф.Н. Прогнозирование экономического развития России, Беларуси, Казахстана и Украины в рамках единого экономического пространства / Феликс Наумович Клоцвог // Проблемы прогнозирования. – 2009. – №4. – С.25-26.
7. Зеленкевич М.Л. Проблемы унификации налоговых систем в рамках Таможенного Союза / Марина Леонидовна Зеленкевич, Анна Анатольевна Агарок // Вісник Черкаського університету. – 2012. – №4 (217). – С.104.
8. Таможенный Союз России, Беларуси и Казахстана [Електронний ресурс] // Krugosvet.ru. –

Режим доступу: <http://www.krugosvet.ru/enc/gosudarstvo-i-politika/tamozhennyi-soyuz-rossii-belorussii-i-kazakhstan>

9. Плюсы и минусы Таможенного Союза [Электронный ресурс] // ИНМАРКОН. – Режим доступу: <http://inmarkon.ru/article/pljusy-i-minusy-tamozhennogo-sojuza/>

10. Таможенный Союз: пока одни проблемы [Электронный ресурс] // ВКурсе. – 2013. – 22 марта. – Режим доступу: <http://vkurse.ua/business/poka-odni-problemy.html>

11. Лукашенко обурений диктатом Росії в рамках Митного союзу [Электронный ресурс] // ТСН: телевізійна служба новин. – 2010. – 20 квітня. – Режим доступу: <http://tsn.ua/groshi/lukashenko-oburenii-diktatom-rosiyi-v-ramkah-mitnogo-soyuzu.html>

12. Функционирование Таможенного союза в современных условиях [Электронный ресурс] // Молодой ученый. – 2013. – июнь. – Режим доступу: <http://www.moluch.ru/conf/econ/archive/77/3793/>

13. Нерешенные проблемы Таможенного союза. Взгляд Казахстана [Электронный ресурс] // CustomsExpert.ru. – 2011. – 9 ноября. – Режим доступу: <http://customsexpert.ru/articles/nereshennye-problemi-tamoz.htm>

14. Таможенный Союз: все хуже, чем ожидалось. Кризисные явления и риски для Украины [Электронный ресурс] // АРГУМЕНТ. – 2013. – 19 сентября. – Режим доступу: <http://argumentua.com/stati/tamozhennyi-soyuz-vse-khuzhe-chem-ozhidalos-krizisnye-yavleniya-i-riski-dlya-ukrainy>

15. Таможенный союз, его цели и задачи [Электронный ресурс] // Библифонд. – Режим доступу: <http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=560092>

16. Подготовка изменений и дополнений в Таможенный кодекс Таможенного союза [Электронный ресурс] // Федеральная Таможенная Служба. – 2012. – 23 июля. – Режим доступу: http://www.customs.ru/index.php?option=com_newsfts&view=fresh&id=57&Itemid=1948

Олійник Анна Проблеми Митного союзу

Стаття присвячена розгляду невирішених проблем Митного союзу РФ, Білорусі та Казахстану. Автор проаналізувала основні недоліки МС на сучасному етапі та проблеми, що можуть виникнути у майбутньому, у разі їх не вирішення. А також дійшла висновку, що за порівняно невеликий термін, у Митному союзі утворилось дуже багато економічних проблем.

Ключові слова: Митний союз, Єдиний економічний простір, Республіка Білорусь, Російська Федерація, Республіка Казахстан

Олейник Анна Проблемы Таможенного союза

Статья посвящена рассмотрению нерешенных проблем Таможенного союза РФ, Беларуси и Казахстана. Автор проанализировала основные недостатки ТС на современном этапе и проблемы, которые могут возникнуть в будущем в случае их нерешенности. А также пришла к выводу, что за сравнительно небольшой срок, в Таможенном союзе образовалось очень много экономических проблем.

Ключевые слова: Таможенный союз, Единое экономическое пространство, Республика Беларусь, Российская Федерация, Республика Казахстан.

Oliynik Anna Problems of Customs Union

The article is devoted to the consideration of the unresolved problems of the Customs Union of Russia, Belarus and Kazakhstan. Author analyzed the main disadvantages of MS at this stage and the problems that may arise in the future if they will not resolved. And also concluded that in a relatively short period, the Customs Union was formed a lot of economic problems.

Keywords: Customs Union, the Common Economic Space, Republic of Belarus, Russian Federation, Republic of Kazakhstan

Рецензенти:

Шкляж Й.М., д.і.н., професор

Тригуб О.П., д.і.н., доцент

Надійшла до редакції 01.09.2013 р.